

JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ ȘI COMUNISMUL REZIDUAL ÎN ROMÂNIA DUPĂ UN DECENIU DE TRANZIȚIE. O ANALIZĂ SECUNDARĂ

SEPTIMIU CHELCEA
Universitatea București

Studiul se bazează pe analiza secundară a rezultatelor unui sondaj de opinie publică pe un eșantion de 37 474 de persoane, reprezentativ național (marja de eroare +/- 3%) și județean (+/- 4%). Sondajul de opinie publică a fost realizat de Centrul de Sociologie Urbană și Regională (CURS) în luna noiembrie 1999.

Conform metodologiei analizei secundare, s-au folosit datele sondajului pentru a studia o altă problemă decât cea pentru care acestea au fost colectate. S-au operaționalizat conceptele de „justiție socială socialistă” (aprecierea pozitivă a principiilor egalității în distribuirea resurselor și intervenției statului în economie) și „comunism rezidual” (aprecierea pozitivă a principiilor comunismului în condițiile dispariției acestuia ca unică ideologie și forță conducătoare în România).

Populația de peste 18 ani din România este atașată justiției sociale socialiste într-o proporție de aproape două ori mai mare decât populația din țările capitaliste dezvoltate (SUA, Marea Britanie, R. F. Germania, la nivelul anului 1991) și de aproape 1,5 ori mai mare decât populația din unele țări foste comuniste (Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Rusia, Ungaria, la nivelul anului 1996).

La nivel național, aproape jumătate din populația de peste 18 ani din România consideră justă (dreaptă, corectă) justiția socială socialistă și aproape o treime din electorat se caracterizează printr-o mentalitate de tip „comunism rezidual”.

Distribuția pe regiuni istorice tradiționale a celor două fenomene (justiția socială socialistă și comunismul rezidual), aflate în strânsă corelație, relevă diferențieri, ceea ce pledează în favoarea cercetărilor sociologice zonale și pentru necesitatea alcătuirii unui Atlas social al României.

Studiul – primul de acest fel în România – pune în evidență atât avantajele cât și dezavantajele analizei secundare în cercetările socioumane.

Studiul își propune să releve valoarea analizei secundare a datelor din sondajele de opinie publică, precum și semnificația studiilor zonale în vederea alcătuirii unui *Atlas social al României*. În același timp, studiul semnalează dificultățile tranziției postcomuniste și inerția mentalităților.

ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE

Am făcut o analiză secundară a datelor din sondajul de opinie publică realizat în luna noiembrie 1999 de Centrul de Sociologie Urbană și Regională (vezi D. Abraham, 2001). Întreprinderea noastră ridică unele probleme metodologice, care se cer discutate.

Notă. Studiul a fost realizat în cadrul contractului de cercetare CNCSIS, C8 „Dezvoltarea regională în România – rolul capitalului social și uman”, etapa 2001.

Se știe că analiza secundară se aplică asupra unor date produse, în alt scop decât cel vizat de cel ce o realizează (Chelcea, 2000, 102). Concret, în sondajul CURS nu s-a urmărit nici tema justiției sociale, nici cea a comunismului rezidual. S-au introdus însă mai multe întrebări închise vizând valorile sociale. S-a analizat distribuția răspunsurilor: „Dezacord total”, „Mai degrabă în dezacord”, „Mai degrabă de acord”, „Acord total” și „Nu știu/Nonrăspuns”. Am selectat răspunsul „Acord total” cu enunțul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent” ca indicator pentru *justiția socială socialistă*.

Termenul de „justiție socială” desemnează în psihosociologie „ceea ce gândesc oamenii că este drept sau nedrept, just sau nejust, cinstit sau necinstit, precum și modul în care oamenii justifică aceste judecăți” (Tyler, Boeckmann, Smith și Huo, 1997, 4). Este o entitate de natură ideală, există ca idee în mintea noastră. Tom R. Tyler și colab. au introdus o distincție importantă, tratând separat *justiția obiectivă*, modul concret de alocare a resurselor, și *justiția subiectivă*, ceea ce cred oamenii despre principiile care reglementează în fapt aceste alocări. În continuare ne vom referi numai la *justiția socială subiectivă*, care derivă firește din *justiția obiectivă*. O formă specială a *justiției sociale* este *justiția distributivă*, care reprezintă „regulile ce definesc modul în care sunt repartizate resursele unui grup între membrii săi” (Kellerhals, 1993/1996, 147). S-au identificat trei principii de distribuție a bunurilor și a resurselor: principiul *egalității*, *echității* și al *trebuințelor* (Deutsch, 1975, 1985). Aceste principii variază în funcție de dimensiunile: natura bunurilor distribuite (venituri, obiecte, oportunități etc.), subiecții cărora li se distribuie (persoane, grupuri, clase sociale etc.) și criteriile pe baza cărora se face distribuția bunurilor și serviciilor (în acord cu anumite trăsături de personalitate, pe baza tranzacțiilor de piață etc.) (Lamont, 1996/1997, 1).

Robert E. Lane (1986) a propus termenul de „justiție de piață” (*market justice*) cu înțelesul de preferință pentru inegalitatea recom-

penselor și pentru limitarea intervenției statului în economie. Justiția caracteristică societăților bazate pe economia de piață – noi preferăm termenul de „justiție capitalistă” – este contrapusă *justiției sociale socialiste* fondată pe principiul distribuției egale și presupune intervenția statului în economie. Indicatorul reținut de noi este un *indicator secundar-analitic echivalent* celor utilizați în ancheta comparativ internațională coordonată de James R. Kluegel, David S. Mason și Bernard Wegener (1999). În această anchetă, în legătură cu intervenția statului s-au formulat trei enunțuri în legătură cu care persoanele interviuate trebuia să se pronunțe: „Dezacord total”, „Dezacord”, „Nici acord, nici dezacord”, „De acord”, „Acord deplin”. Reproducem cele trei enunțuri. „Guvernul ar trebui: a) să garanteze fiecărui cetățean un standard de viață decent; b) să impună o limită maximă a veniturilor personale; c) să asigure locuri de muncă pentru toți.” Din punct de vedere metodologic se pune problema echivalenței funcționale a indicatorilor. Sunt intersanjabili indicatorii „Acord deplin” față de enunțurile „Guvernul ar trebui să garanteze fiecărui cetățean un standard de viață decent” și „Guvernul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru toți” cu indicatorul „Acord total” față de enunțul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent”? Nu avem în vedere numai echivalența termenilor „guvern” și „stat”, „ar trebui” și „este dator”, „standard de viață decent” și „trai decent” sau dacă este justificată logic conjuncția „loc de muncă” și „trai decent”, dar și faptul că în ancheta internațională pentru fiecare enunț era prevăzut și un răspuns neutral („Nici dezacord, nici acord”) în timp ce în sondajul CURS erau la alegere doar răspunsuri „pro” și „contra”. În plus, răspunsul „De acord” numai cu o marjă de aproximare poate fi asimilat răspunsului „Mai degrabă de acord”. Este clar că nu avem o echivalență totală a indicatorilor, dar funcțional, ei au o valoare apropiată. Analizei secundare îi este însă proprie această limitare.

În cercetarea noastră datele nu au fost culese în vederea comparației internaționale și

nici nu au vizat justiția socială socialistă sau comunismul rezidual. Pentru a determina acest din urmă fenomen am luat în calcul un singur indicator: răspunsul „Acord total” cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică”. Termenul de „comunism rezidual” cu circulație în politologie are fără îndoială un conținut mai bogat și operaționalizarea lui presupunea apelul la un set de indicatori, nu doar la unul singur. Ne-am asumat riscul de a reprezenta un concept printr-un singur indicator. Dacă este adevărat că în analiza secundară „Adesea mai mulți indicatori trebuie combinați în variate moduri pentru a reprezenta conceptul” (Kiecolt și Natahan, 1985, 52), tot atât de adevărat este și că uneori folosim dintr-o cercetare anterioară doar un singur indicator pentru a măsura un fenomen. De altfel, așa cum remarcau R. Guy Sedlack și Jay Stanley (1992, 281), limita principală a analizei secundare constă în compromisurile de măsurare, generate de luarea în calcul a unor

indicatori definiționali cu putere de discriminare mai redusă, stabilirea unor echivalențe funcționale a indicatorilor discutabile și ignorarea cu bună știință a diferențelor în ceea ce privește culegerea datelor, contextul social și chiar perioada în care s-a desfășurat cercetarea de teren. În practică, se admite un decalaj de câțiva ani dacă influența contextului social-istoric nu s-a schimbat semnificativ. Acest lucru este cu atât mai valabil în cercetările comparative internaționale (Gremy, 1972, 58).

OPINII DESPRE JUSTIȚIA DISTRIBUTIVĂ: ANALIZĂ COMPARATIVĂ INTERNAȚIONALĂ

Înțelesul justiției distributive poate fi surprins printr-un sistem de întrebări: „Cine distribuie, ce și cui, în virtutea căror caracteristici criteriale, prin ce proceduri, cu ce rezultat distributiv?” (Lane, 1986, 385). În continuare vom referi mai întâi la *agentul distribuirii*.

Tabelul 1. Aprecierea statului ca agent distributiv, în procente (*după* Kluegel, Mason și Wegener, 1999, 280; Sondajul de opinie publică CURS, 1999)

Indicatorul / anul desfășurării sondajului	WD91	SUA91	UK91	B 96	C 96	H 96	R 96	OD 96	RO 1999
„De acord” și „Deplin acord” că „Guvernul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru fiecare”	46	38	37	72	50	78	77	73	...
„De acord” și „Deplin acord” că „Guvernul ar trebui să garanteze fiecărui cetățean un standard de viață decent”	57	27	50	76	62	55	74	64	...
„Mai degrabă de acord” și „Acord total” că „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent	...	...	...	...	...	...	...	...	80

Notă. Datele sondajului de opinie publică CURS din noiembrie 1999 apar în coloana RO (1). Pentru celelalte țări se mențin simbolurile internaționale: WD = R. Federală Germania, SUA = Statele Unite ale Americii, UK = Regatul Unit al Marii Britanii, B = Bulgaria, C = Cehoslovacia, H = Ungaria, R = Rusia, OD = R. Democrată Germania.

Conform *justiției sociale socialiste* principalul agent al distribuției îl constituie statul, guvernul. În *justiția socială capitalistă* distribuția bunurilor este reglementată de piață. Anchete sociologice pe eșantioane reprezentative național realizate în SUA (Lipset și Schneider, 1983; McClosky și Zaller, 1985), ca și studii comparative internaționale (Kluegel, Mason și Wegener, 1999) au pus în evidență că, majoritatea populației din țările capitaliste apreciază ca legitimă intervenția pieței, nu a statului pentru „a da fiecăruia o șansă corectă” (65%), piața fiind „un sistem eficient și drept” (63%) (McClosky și Zaller, 1985, *apud* Lane, 1986, 385). În sondajul de opinie publică în cinci țări foste comuniste, realizat în 1996 sub coordonarea lui James R. Kluegel, David S. Mason (SUA), s-a constatat că între 50 la sută și 75 la sută din populația de peste 18 ani din fiecare țară apreciază că guvernul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru toți cetățenii și o proporție chiar mai ridicată (între 55% și 80%) este de părere că acesta (guvernul) ar trebui să garanteze fiecărui cetățean un standard de viață decent. Răspunsurile la aceleași întrebări puse într-o anchetă desfășurată în 1991 în trei țări capitaliste dezvoltate sugerează că intervenția guvernelor pentru asigurarea locurilor de muncă și a unui trai decent este așteptată de o proporție din populație mai redusă: între 37 la sută și 46 la sută în ceea ce privește asigurarea locurilor de muncă și între 27 la sută și 50 la sută în ceea ce privește asigurarea unui trai decent.

Ce opinii au cetățenii din România în legătură cu rolul guvernului de agent al distribuției bunurilor și serviciilor? Datele din sondajele de opinie publică menționate sunt prezentate în Tabelul 1.

După zece ani de tranziție postcomunistă aproximativ optzeci la sută din cetățenii României par a nu fi înțeles că, într-o economie de piață, statul nu mai are rolul de agent distribuitor. Proporția celor care preferă justiția socială socialistă este de aproape 1,5 ori mai mare decât proporția populației din celelalte țări foste comuniste (la nivelul anului 1996) și de aproape două ori mai mare decât proporția populației din țările capitaliste dezvoltate (la nivelul anului 1991).

JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ

Ne propunem să analizăm în continuare caracteristicile socio-demografice ale persoanelor care acceptă fără nici un dubiu principiul intervenției statului în realizarea justiției sociale și care, deci, sunt atașate mai degrabă justiției sociale socialiste decât celei capitaliste. Datele sondajului de opinie CURS (nov. 1999) conduc la concluzia că, din totalul celor 37 474 de persoane intervievate, 18 630 (49,7%) au exprimat acordul lor total cu aserțiunea că „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent”. Acestea ar constitui, conform *design*-ului analizei secundare, populația din eșantionul reprezentativ național și pe județe care, după zece ani de tranziție postcomunistă, preferă justiția socială socialistă.

Femeile acceptă într-o proporție mai mare decât bărbații (52,8% față de 47,2%) principiul intervenției statului ca agent distribuitor. La toate categoriile de vârstă populația de sex feminin este preponderentă. Diferența cea mai pronunțată se înregistrează la categoria de vârstă de 31-55 de ani (Tabelul 2). În eșan-

Tabelul 2. Populația atașată justiției sociale socialiste, pe sexe și clase de vârstă (N = 18 612)

Vârsta (ani impliniți)	18-30 /	%	31-55	%	56 și peste	%	Total	%
Sex								
Masculin	1 863	48,3	3 868	46,8	3 055	47,1	8 786	47,2
Femenin	1 994	51,7	4 404	53,2	3 428	52,9	9 826	52,8
Total	3 857	100,0	8 272	100,0	6 483	100,0	18 612	100,0

tionul CURS, femeile reprezentau 50,9 la sută: în categoria persoanelor atașate justiției socialiste (subeșantionul JSS), femeile reprezintă 52,8 la sută. Deși diferența nu depășește marja de eroare a eșantionului, ea susține totuși asumția că femeile, într-o mai mare măsură decât bărbații, valorizează pozitiv justiția socială socialistă.

Proportional, între cei care acceptă principiul intervenției statului în distribuirea bunurilor și serviciilor se află cu trei la sută mai multe persoane în vârstă de 56 de ani și peste și cu doi la sută mai puține persoane tinere (Tabelul 3).

O dată cu creșterea nivelului de școlaritate scade proporția celor care își declară acordul total cu faptul că statul ar fi dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent: cei cu școală elementară, absolvenții gimnaziului sau ai unei școli profesionale sunt proporțional mai numeroși în subeșantionul JSS decât în eșantionul CURS, în timp ce absolvenții de liceu, școală postliceală sau învățământ superior sunt mai puțin numeroși. De exemplu, persoanele cu studii superioare reprezintă, în subeșantionul JSS, cu patru la sută mai puțin decât în eșantionul CURS, iar absolvenții doar ai școlii, elementare cu trei la sută mai mulți (Tabelul 4).

Și ocupația actuală a respondenților introduce o anumită diferențiere, în sensul că specialiștii care desfășoară o activitate intelectuală sunt proporțional mai puțini în subeșantionul JSS (4,2 %) decât în eșantionul CURS (7,3%), în timp ce pensionarii (30,8 %, față de 28,4 %) și casnicele (9,4 %, față de 8,2 %) sunt

într-o proporție mai mare în eșantionul CURS, comparativ cu subeșantionul JSS.

Datele sondajului de opinie publică (CURS, nov. 1999) conduc la concluzia că femeile, persoanele vârstnice și cele cu nivel de școlaritate redus manifestă un atașament mai puternic față de principiile justiției sociale socialiste.

COMUNISMUL REZIDUAL

După zece ani de la prăbușirea comunismului ca sistem politic în România, mai mult de jumătate din populația de peste 18 ani pare să aibă nostalgia trecutului. Aproximativ 57 la sută din persoanele incluse în eșantionul CURS apreciază comunismul bun ca idee, dar greșit pus în practică (Tabelul 5).

Numărul persoanelor care declară acordul lor total cu faptul că sistemul comunist a fost o idee bună, dar greșit pusă în practică este dublu față de cel al persoanelor care sunt în dezacord total cu enunțul menționat. Semnalăm că fiecare a zecea persoană interviuată fie nu răspunde la această problemă, fie declară că nu își dă seama dacă a fost sau nu a fost comunismul o idee bună, dar greșit pusă în practică.

Caracteristicile socio-demografice ale nostalgicilor comunismului. Am considerat că se caracterizează prin comunism rezidual doar persoanele care sunt total de acord că sistemul comunist a fost o idee bună pusă greșit în practică. Ei reprezintă aproximativ o treime din totalul populației chestionate (Tabelul 5). Apartenența la genul biologic (masculin/femi-

Tabelul 3. Structura pe clase de vârstă a eșantionului CURS, comparativ cu subeșantionul celor care și-au exprimat acordul total cu datorita statului de a asigura tuturor un loc de muncă și un trai decent

Vârsta (în ani impliniți)	Eșantionul CURS	%	Subeșantionul JSS	%
18-30 ani	8 478	22,6	3 857	20,7
31-55 ani	17 020	45,4	8 272	44,4
56 ani și peste	11 933	31,8	6 483	34,8
Total	37 474	100,0	18 612	100,0

nin) nu generează diferențieri statistice semnificative în ceea ce privește nostalgia comunistă. Pe clase de vârstă apar însă tendințe ce ar

putea fi interpretate ca nostalgie comunistă mai accentuată la persoanele de peste 56 de ani, comparativ cu tinerii (Tabelul 6).

Tabelul 4. Structura după nivelul de școlaritate a eșantionului CURS, comparativ cu cea a subeșantionului celor care și-au exprimat acordul total cu enunțul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent”

Nivel de școlaritate	Eșantionul CURS	%	Eșantionul JSS	%
Fără școală	662	1,8	386	2,1
Școală elementară	4 888	13,1	2 883	15,6
Gimnaziu	8 337	22,4	4 842	26,1
Școală profesională	7 806	20,9	4 144	22,4
Liceu	9 658	25,9	9 315	23,3
Școală postliceală	2 551	6,8	1 049	5,7
Studii superioare	3 367	9,0	919	5,0
Total	37 267 ^(a)	100,0	18 538 ^(b)	100,0

Notă. a 207 persoane nu au precizat nivelul lor de școlaritate.

b 74 persoane nu au precizat nivelul lor de școlaritate.

Tabelul 5. Gradul de acord/dezacord cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică” (N = 37 474)

Răspunsuri	Nr.	%
Dezacord total	6 733	18,0
Mai degrabă în dezacord	5 175	13,8
Mai degrabă de acord	8 900	23,7
Acord total	12 511	33,4
Nu știu / Nu răspund	4 155	11,1
Total	37 474	100,0

Tabelul 6. Structura pe clase de vârstă a eșantionului CURS, comparativ cu subeșantionul celor care și-au exprimat acordul total cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică”

Vârsta (în ani împliniți)	Eșantionul CURS	%	Subeșantionul CIB	%
18-30 ani	8 478	22,6	2 398	19,2
31-55 ani	17 020	45,4	5 864	46,9
56 ani și peste	11 933	31,8	4 236	33,9
Total	37 474	100,0	12 498 ^(a)	100,0

Notă. a 13 persoane nu și-au exprimat opinia în legătură cu această problemă.

În funcție de nivelul de școlaritate se constată o nostalgie comunistă mai accentuată la persoanele care au ca studii școala profesională, comparativ cu cele care au absolvit formele de învățământ superior (Tabelul 7).

Ca și în cazul atașamentului față de justiția socială socialistă, nostalgia comunistă este mai accentuată la agricultori și la muncitori decât la persoanele care exercită profesii intelectuale (specialiști cu ocupații intelectuale).

Putem conchide, pe baza datelor din sondajul CURS, că la persoanele vârstnice, la cele care au un nivel de școlaritate mai redus sau care exercită activități predominant fizice comunismul rezidual se regăsește într-o proporție mai mare.

JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ ȘI COMUNISMUL REZIDUAL ÎN ROMÂNIA: ANALIZĂ COMPARATIVĂ INTERZONALĂ

Repartiția pe regiuni istorice a persoanelor atașate justiției sociale socialiste și care manifestă un comunism rezidual evidențiază o anumită polarizare (Tabelul 8).

În trei regiuni (Dobrogea, Moldova și Oltenia) proporția celor care sunt de acord cu justiția socială socialistă depășește proporția pe total eșantion; în două regiuni (Banat și

Muntenia) proporția este aproximativ egală cu cea înregistrată pe întregul eșantion și, în fine, în două regiuni (Crișana-Maramureș și Transilvania) proporția persoanelor atașate justiției sociale socialiste este mai redusă decât la nivelul întregului eșantion. Bucureștiul intră în această ultimă categorie (Harta 1). Aproape același lucru se întâmplă cu repartiția zonală a ceea ce am numit „comunism rezidual”: două regiuni istorice (Dobrogea și Oltenia) depășesc media pe țară, trei regiuni (Banat, Moldova și Muntenia) sunt aproximativ la același nivel cu proporția stabilită la nivelul întregului eșantion, două regiuni (Crișana-Maramureș și Transilvania), ca și municipiul București se situează sub acest nivel (Harta 2).

În cadrul regiunilor istorice apar diferențieri pe județe în ceea ce privește preferința pentru justiția socială socialistă și comunismul rezidual. Spre exemplificare, să ne referim la Moldova. Din cele opt județe care compun regiunea istorică luată în discuție, în trei dintre ele (Botoșani, Galați și Vaslui) proporția celor care declară acordul lor total cu dezideratul că „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent” este mai mare decât media răspunsurilor pentru Moldova. În patru județe (Bacău, Neamț, Suceava, Vrancea) proporția este mai mică decât media regională. În

Tabelul 7. Structura după nivelul de școlaritate a eșantionului CURS, comparativ cu cea a subeșantionului celor care și-au exprimat acordul total cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică”

Nivel de școlaritate	Eșantionul CURS	%	Eșantionul CIB	%
Fără școală	662	1,8	231	1,9
Școală elementară	4 888	13,1	1 858	14,9
Gimnaziu	8 337	22,4	3 046	24,5
Școală profesională	7 806	20,9	2 851	22,9
Liceu	9 658	25,9	3 018	24,2
Școală postliceală	2 551	6,8	733	5,9
Studii superioare	3 367	9,0	721	5,8
Total	37 267 ^(a)	100,0	12 458 ^(b)	100,0

Notă. a 207 persoane nu au precizat nivelul lor de școlaritate.

b 74 persoane nu au precizat nivelul lor de școlaritate.

fine, în județul Iași proporția răspunsurilor „Acord total” cu dezideratul mai sus menționat se apropie de media pe regiune (Harta 3). Astfel de analize pot fi făcute pentru fiecare regiune istorică în parte. Nu insistăm. Atragem însă atenția asupra *modelului de analiză*: comparația interjudețe în cadrul fiecărei regiuni istorice pune în evidență, mai nuanțat, diferențele locale decât raportarea la situația de pe întregul teritoriu al României (Tabelul 9).

Datele prezentate în Tabelul 9 conduc la concluzia că există un număr de șaptesprezece județe în care majoritatea electoratului (populația de peste 18 ani) aderă la justiția socială socialistă (Harta 4) și patru județe unde comunismul rezidual este preponderent (Harta 5). În județul Vaslui, de exemplu, peste două treimi din populația cu drept de vot apreciază pozitiv justiția socială socialistă și consideră că ideea comunistă a fost bună, dar punerea ei în practică a fost greșită. La cealaltă extremă se situează județele Bihor și Covasna unde mai puțin de o pătrime din populație manifestă atașament față de justiția socială socialistă și

doar unul din zece respondenți afirmă că ideea comunistă a fost bună, dar a fost greșit pusă în practică.

Cercetarea noastră a pus în evidență corelația dintre atașamentul la principiile justiției sociale și comunismul rezidual. Între ierarhizarea județelor după procentul celor care și-au exprimat atașamentul față de justiția socială socialistă (I1) și după proporția celor caracterizați prin ceea ce am numit „comunism rezidual” (I2) există o corelație statistic semnificativă. Coeficientul de corelație a rangurilor (Spearman) are valoarea 0,837, ceea ce semnifică o corelație foarte semnificativă la $p = 0,01$. Pe de altă parte testul chi-pătrat relevă o corelație statistic semnificativă între răspunsurile la întrebările dacă sunt de acord că statul ar fi dator să asigure tuturor locuri de muncă (I1) și că ideea comunicată ar fi fost bună, dar că a fost pusă greșit în practică (I2).

CONCLUZII

Abordarea noastră conduce la câteva concluzii de ordin metodologic și evaluativ, în

Tabelul 8. Proporția răspunsurilor „Acord total” cu enunțurile I1 și I2, pe regiuni istorice (în procente)

Regiunea	Moldova	Muntenia	Dobrogea	Oltenia	Banat	Transilvania	Crișana Maramureș	București
Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent (I ₁)	52,4	53,1	59,8	58,2	52,4	45,0	40,1	41,0
Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică (I ₂)	38,5	34,9	50,2	40,1	35,3	25,0	25,4	29,2

Notă. Proporția răspunsurilor „Acord total” la I1 pe total eșantion este 49,7%

Proporția răspunsurilor „Acord total” la I2 pe total eșantion este 33,4%

Tabelul 9. Repartiția pe județe a răspunsurilor „Acord total” cu enunțurile „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent” (I₁) și „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greșit în practică (I₂) (în procente)

	Județele	I ₁	I ₂		Județele	I ₁	I ₂
1.	Alba	34,0	15,1	21.	Harghita	49,7	35,6
2.	Arad	28,0	12,3	22.	Hunedoara	39,7	21,7
3.	Argeș	54,8	35,8	23.	Ialomița	59,5	33,0
4.	Bacău	39,4	35,7	24.	Iași	55,1	39,2
5.	Bihor	22,4	15,6	25.	Maramures	41,9	35,3
6.	Bistrița - N.	65,1	31,1	26.	Mehedinți	66,3	54,7
7.	Botoșani	63,1	41,0	27.	Mureș	54,3	30,5
8.	Brăila	56,0	35,2	28.	Neamț	43,1	32,5
9.	Brașov	39,5	24,2	29.	Olt	52,5	38,0
10.	Buzău	58,5	39,0	30.	Prahova	46,7	36,2
11.	Călărași	35,9	29,4	31.	Sălaj	57,9	38,6
12.	Caraș - S.	53,2	38,2	32.	Satu Mare	38,8	22,4
13.	Cluj	38,9	13,6	33.	Sibiu	46,4	28,0
14.	Constanța	60,9	57,6	34.	Suceava	44,7	19,7
15.	Covasna	22,4	12,3	35.	Teleorman	64,4	47,4
16.	Dâmbovița	49,7	21,7	36.	Tulcea	58,5	41,5
17.	Dolj	67,4	49,9	37.	Vâlcea	48,6	24,6
18.	Galăț	66,9	50,3	38.	Vaslui	66,9	67,4
19.	Giurgiu	53,0	36,1	39.	Vrancea	38,2	20,4
20.	Gorj	55,5	33,0	40.	București	41,0	29,2

ceea ce privește tranziția la economia de piață și la democrația de tip occidental.

În plan metodologic, subliniem valoarea analizei secundare a sondajelor de opinie publică. În cei zece ani de tranziție postcomunistă s-au cules date de cercetare care pot spune mai mult decât au spus când au fost supuse analizei primare. Muntele de date își așteaptă șoarecele. Jocul de cuvinte face trimiteri la antropologul și sociologul francez Marcel Mauss (în limba germană „Maus” înseamnă „șoarece”) care a selectat și a ordonat statisticile sinuciderilor (25 000 de cazuri înregistrate în Franța între 1889 și 1891), pe baza cărora Émile Durkheim a scris celebrul eseu sociologic *Le Suicide* (1897), demonstrând magistral că faptele aparent individuale se înscriu în ansamblul determinării sociale. În ceea ce ne privește, considerăm că opțiunea

pentru justiția socială socialistă și comunismul rezidual au o determinare social-economică, nu se explică prin factori psiho-individuali. Sărăcia și nesiguranța zilei de mâine îi fac pe mulți oameni să regrete prăbușirea comunismului. Harta comunismului rezidual se suprapune peste harta sărăciei.

Tot în ordine metodologică, analiza secundară pe care am realizat-o a relevat inconsistența abordărilor grăbit generalizatoare pe baza eșantioanelor reprezentative la nivel național. Pentru a obține o imagine mai corectă a distribuției spațiale a diferitelor fenomene sociale, precum valorizarea pozitivă a justiției sociale socialiste și a ideii comuniste, sunt necesare studiile zonale, alcătuirea unui *Atlas social*.

Cât privește tranziția postcomunistă din România, datele relevă slăbiciunile acesteia și inerția mentalităților. Față de țările capitaliste

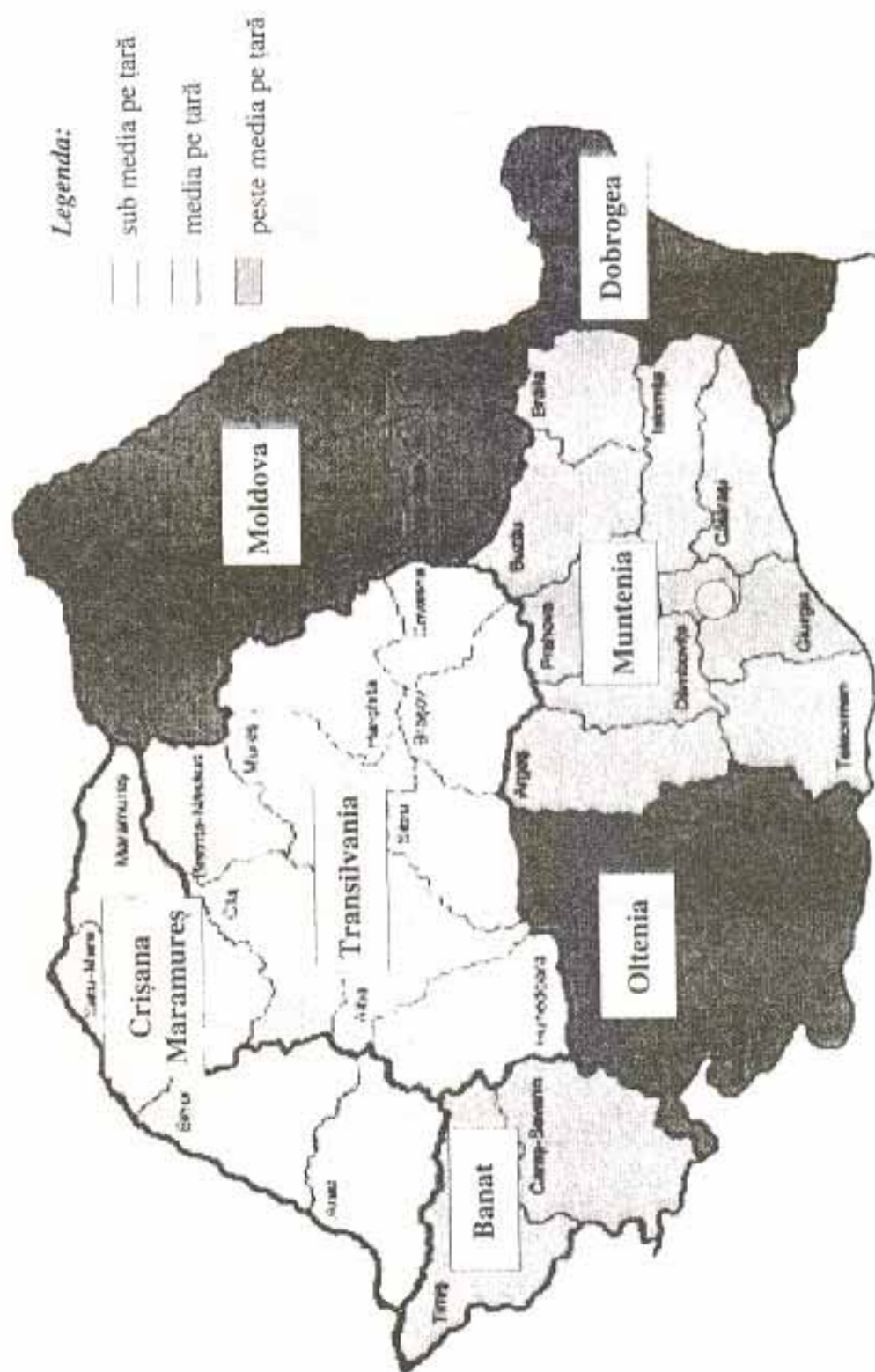
Tabelul 10. Corelația dintre I₁ și I₂

		I ₁					
I ₂		Dezacord d total	Mai degrabă dezacord	Mai degrabă de acord	Acord total	NS/NR	Total
	Dezacord total	1108 (3%)	1405 (3,7%)	1961 (5,2%)	2149 (5,7%)	110 (0,3%)	6733 (18%)
	Mai degrabă dezacord	161 (0,44%)	1180 (3,1%)	2325 (6,2%)	1481 (4%)	28 (0,1%)	5175 (13,8%)
	Mai degrabă de acord	150 (0,42%)	876 (2,3%)	4210 (11,2%)	3589 (9,6%)	75 (0,23%)	8900 (23,7%)
	Acord total	349 (0,9%)	613 (1,6%)	1872 (5%)	9615 (25,7%)	62 (0,21%)	12511 (33,4%)
	NS/NR	79 (0,2%)	234 (0,6%)	1169 (3,1%)	1796 (4,8%)	877 (2,3%)	4155 (11,1%)
	Total	1847 (4,9%)	4308 (11,5%)	11527 (30,8%)	18630 (49,7%)	1152 (3,1%)	37474 (100%)

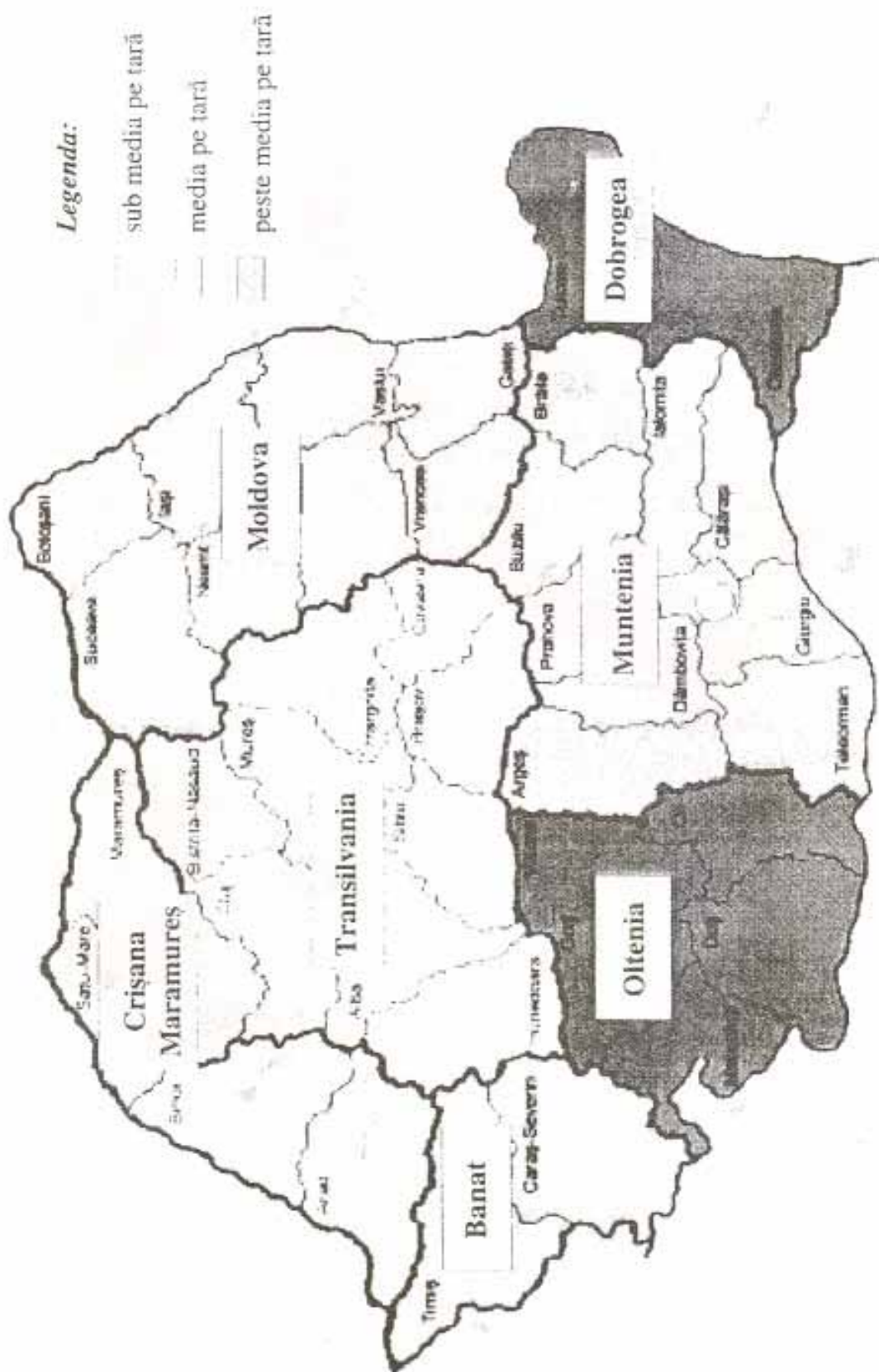
dezvoltate – cum era și firesc –, dar și față de țările foste comuniste, situația din țara noastră se particularizează prin atașamentul unei mari părți din populație (circa 80%) care este de acord cu justiția socială socialistă. La nivel național aproape jumătate din populația de 18 și de peste 18 ani valorizează pozitiv justiția

socială socialistă și aproximativ o treime din electorat se caracterizează prin comunism rezidual. Analiza secundară a relevat că, între preferința pentru justiția socială socialistă și comunismul rezidual există o corelație statistic semnificativă.

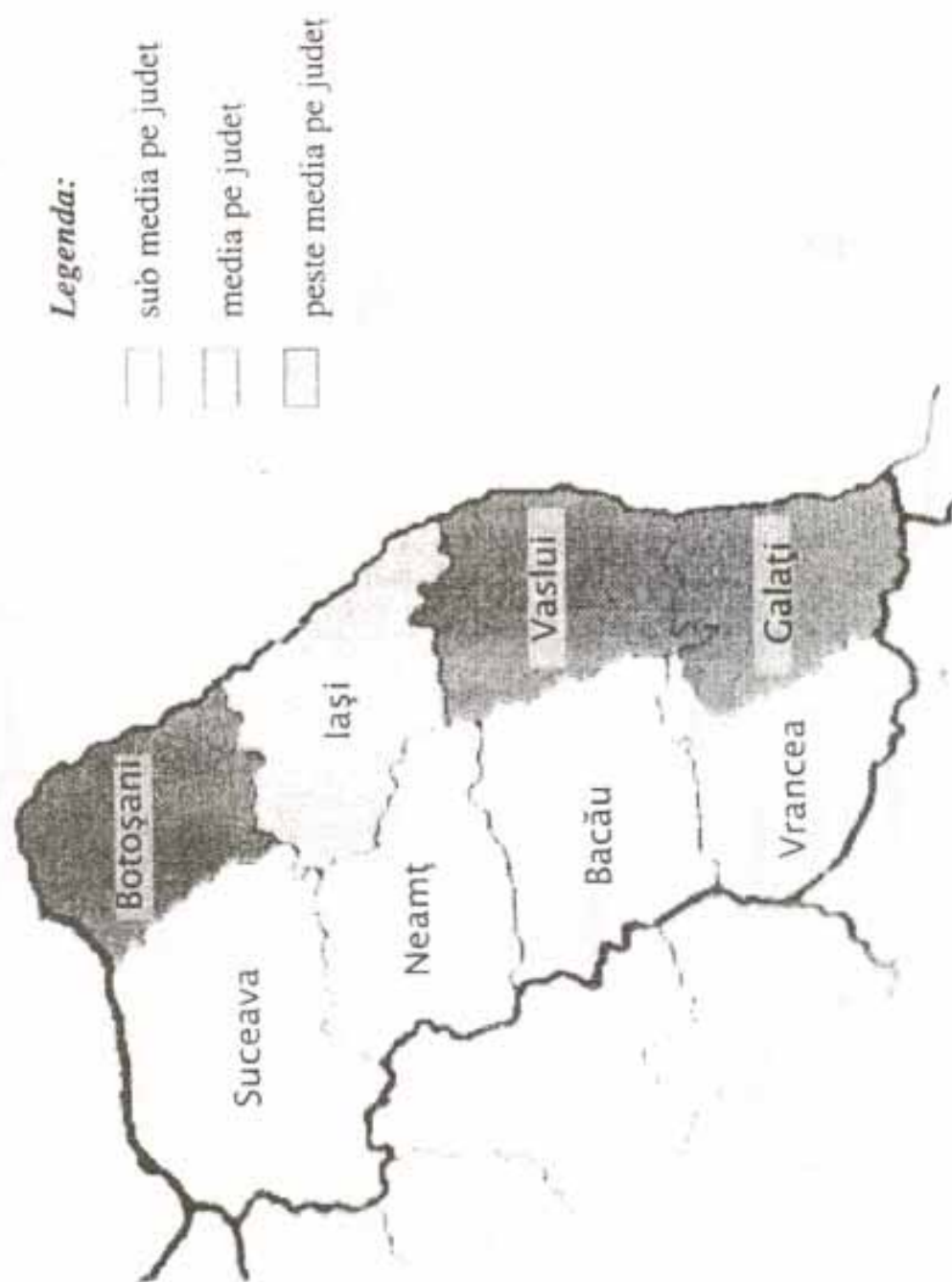
Harta 1: Proportia persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, pe regiuni

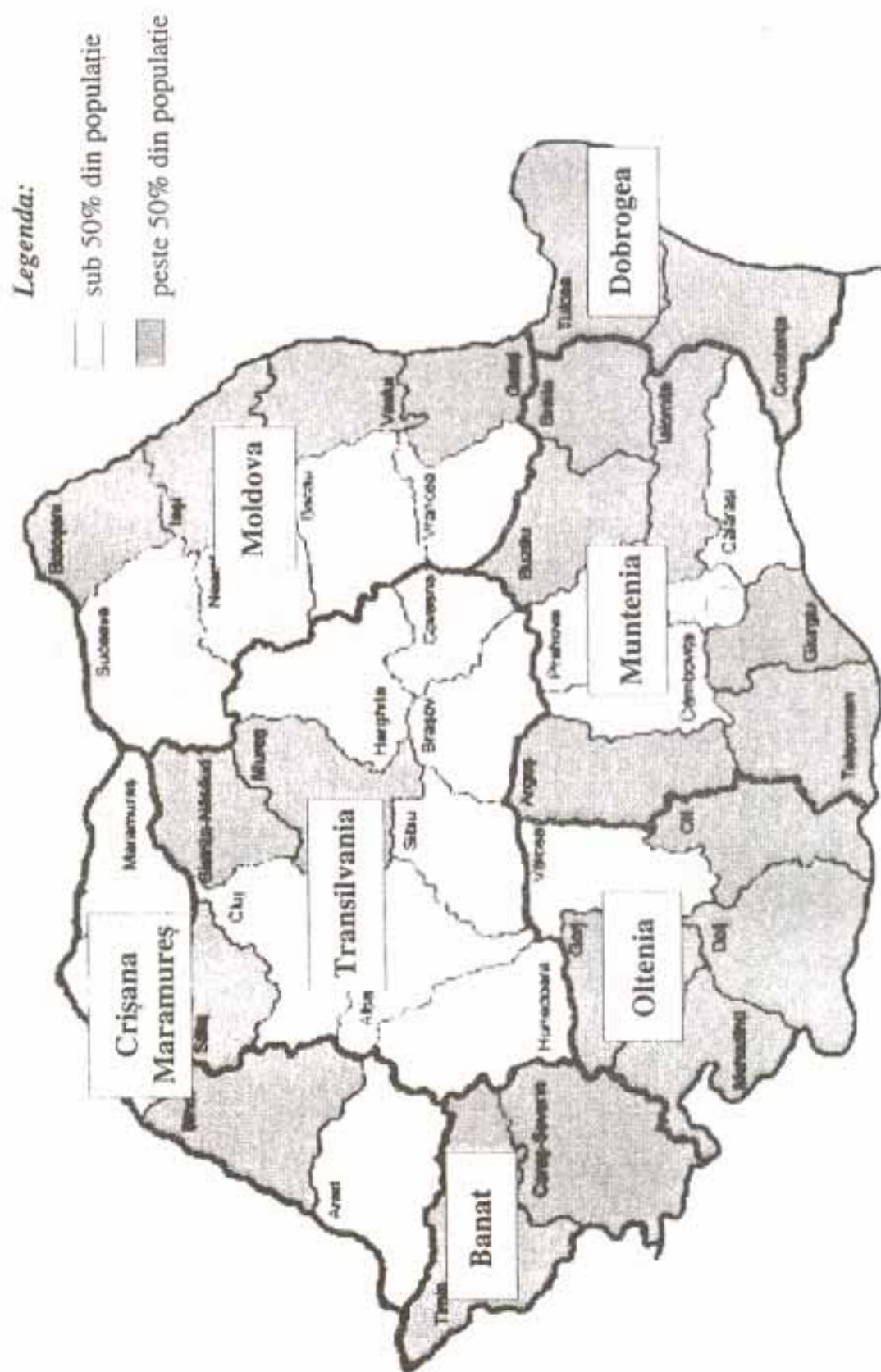
Harta 2: Comunismul rezidual, pe regiuni istorice

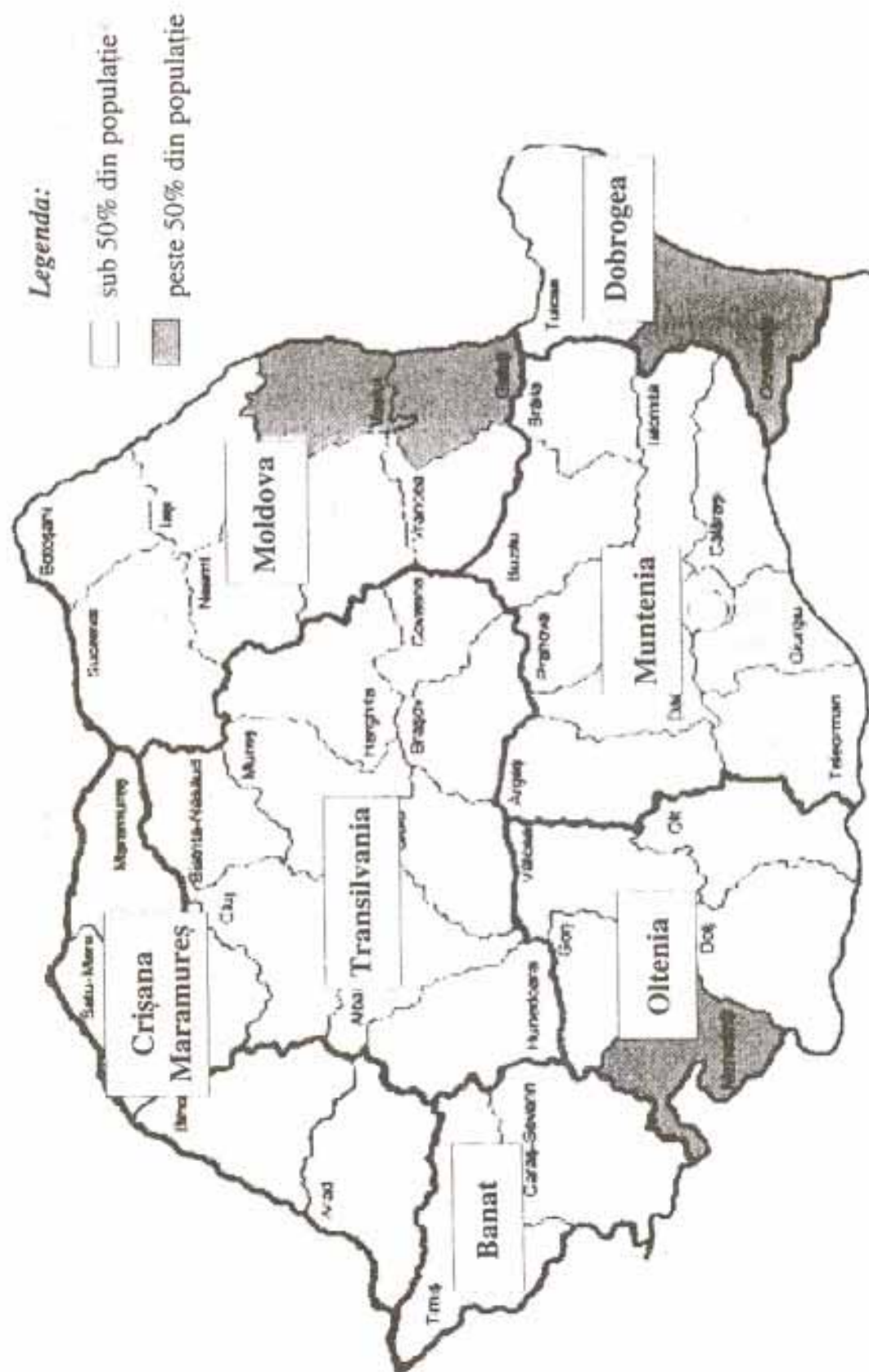
Harta 3: Proportia persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, în județele din Moldova

Harta 4: Proportia persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, pe județe

Harta 5: Comunismul rezidual, pe județe

BIBLIOGRAFIE

- Alwin, Duane F. (1987). Distributive justice and satisfaction with material well-being. *American Sociological Review*, 52, 1, 83-95.
- Chelcea, Septimiu, Radu, Lucian și Ciupercă, Cristian. (2000). Opinia studenților despre dreptate: justiția socială. *Psihologie socială*, 5, 17-37.
- Chelcea, Septimiu. (2000). Analiza secundară a cercetărilor sociologice. În C. Constantinescu (ed.). *Sociologie, etică și politică socială* (pp. 101-118). Pitești, Edit. Universității din Pitești.
- Cook, Karen S. și Karen A. Hegtvedt. (1983). Distributive justice, equity, and equality. *American Review of Sociology*, 9, 217-241.
- Deutsch, Morton. (1975). Equity, equality, and need: What determines which value will be used as the basis for distributive justice? *Journal of Social Issues*, 31, 137-149.
- Deutsch, Morton. (1985). *Distributive Justice. A Social Psychological Perspective*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Favord, Charles-Henri (coord.). (1979). *La Sociologie*. Paris: EDMA.
- Giacobbi, Michele și Roux, Jean-Pierre. (1990). *Initiation à la sociologie*. Paris: Hatier.
- Gremy, Jean-Paul. (1972). Problèmes de l'analyse secondaire. În A. Girard și E. Malinvaud (eds.). *Les Enquetes d'opinion et la recherche en sciences sociales* (pp. 51-87). Paris: L'Harmattan.
- Kellerhals, Jean. [1993](1996). Justiție distributivă. În R. Boudon, Ph. Besnard, M. Chercaoui și B.-P. Lécuyer. *Dictionar de sociologie* (pp. 147-148). București, Edit. Univers Enciclopedic.
- Kiecolt, Jill K. și Nathan, Laura E. (1985). *Secondary Analysis of Survey Data*. Beverly Hills: SAGE Publications, Inc.
- Kluegel, James R., Mason, David S. și Wegener, Bernard. (1999). Postcommunist transition. Public opinion about market justice. *European Sociological Review*, 15, 3, 249-283.
- Lamont, Julian. [1996](1997). *Distributive justice*, 1-13.
- Lane, Robert E. (1986). Market justice, political justice. *The American Political Science Review*, 80, 2, 383-402.
- Lipset, Seymour M. și Schneider, William. (1983). *The Confidence Gap: Business, Labor, and Government in the Public Mind*. New York: Free Press.
- McClosky, Herbert și Zaller, John. (1985). *The American Ethos: Public Attitudes toward Capitalism and Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sedlack, Guy R. și Stanley, Jay. (1992). *Social Research. Theory and Methods*. Boston: Allin and Bacon.
- Tyler, Tom R., Boeckmann, Robert J., Smith, Heather J. și Hugo, Yuen J. (1997). *Social Justice in a Diverse Society*. Boulder: Westview Press.

SOMMAIR

L'étude est fondée sur l'analyse secondaire des résultats d'un sondage d'opinion publique réalisé à partir d'un échantillon de 37 474 personnes, représentatif sur le niveau national (la marge d'erreur étant de +/- 3%) et départemental (+/- 4%). Le sondage d'opinion publique a

été réalisé par le *Centre de Sociologie Urbaine et Régionale (CURS)* au mois de novembre 1999.

En suivant la méthode de l'analyse secondaire, on a employé les données du sondage pour étudier un autre problème que celui pour

lequel ces données ont été recueillies. On a opérationnalisé les concepts de „justice sociale socialiste” (l’appréciation positive des principes de l’égalité en ce qui concerne la distribution des ressources, et de l’intervention de l’état dans l’économie) et „communisme résiduel” (l’appréciation positive des principes du communisme dans les conditions de la disparition de celui-ci en tant qu’instance de pouvoir et idéologie unique en Roumanie).

La population roumaine de plus de 18 ans est attachée à la justice sociale socialiste dans une proportion presque deux fois plus importante que la population des pays capitalistes développés (les États Unis, la Grande Bretagne, la République Fédérale de l’Allemagne, au niveau de l’année 1991) et de presque 1,5 fois plus importante que la population de certaines anciennes pays communistes (la Bulgarie, la

Tchécoslovaquie, la R.D.A., la Russie, la Hongrie, au niveau de l’année 1996).

Sur le plan national, presque la moitié de la population roumaine de plus de 18 ans considère que la justice socialiste est juste, et presque un tiers de l’électorat est caractérisé par une mentalité de type „communisme résiduel”.

La distribution des deux phénomènes étroitement liés l’un à l’autre (la justice sociale socialiste et le communisme résiduel) en fonction des régions historiques traditionnelles relève des différences, ce qui plaide en faveur des recherches sociologiques zonales et pour la nécessité d’un *Atlas social de la Roumanie*.

Cette étude – la première étude de la sorte en Roumanie – met en évidence autant les avantages que les inconvénients de l’analyse secondaire dans les recherches socio-humaines.